

jedan, jedinstven, inače se u bitnom smanjuje mogućnost što točnije i objektivnije rekonstrukcije njegove prošlosti. Upravo zato ostaje nada da je ovaj skup samo prvi u nizu mnogih koje će organizirati hrvatska akademska zajednica, koja je do sada u bitnom zaostajala za slovenskom i talijanskom stranom u obradi ovih pitanja.

Ana Jelić - Milan Martuslović

Međunarodni znanstveni skup 150 godina od uspostave Istarskog pokrajinskog sabora u Poreču, Poreč, 13. – 15. listopada 2011.

Istarsko povijesno društvo – Società storica istriana je u suradnji sa Zavičajnim muzejom Poreštine – Museo del territorio parentino organiziralo međunarodni znanstveni skup koji je okupio tridesetak znanstvenika iz Hrvatske, Italije, Slovenije i Poljske. U ime organizatora sudionike skupa su na otvaranju pozdravili na hrvatskom i talijanskom jeziku predsjednik Istarskoga povijesnog društva Maurizio Levak i ravnateljica Zavičajnoga muzeja Poreštine Elena Uljančić-Vekić te su tom prilikom pročitali i pisma podrške talijanskoga predsjednika Giorgia Napolitana i hrvatskoga predsjednika Ive Josipovića. Okupljenima su se još obratili mons. Ivan Milovan, biskup Porečke i pulske biskupije, Vladimir Torbica, pročelnik Upravnoga odjela za kulturu Istarske županije, Nadia Štifanić Dobrilović, dogradonačelnica Grada Poreča i Robert Matijašić, rektor Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Radni dio skupa započeo je izlaganjem Petra Strčića “Osnovna povijesna pitanja o Istri u razdoblju uspostave Pokrajinskog sabora u XIX. stoljeću”, u kojem je naglasak stavljen na nacionalnu strukturu stanovništva istarskoga poluotoka, početke hrvatskoga narodnog preporoda pod vodstvom biskupa Jurja Dobrile te na drugi naraštaj hrvatskih preporoditelja, predvođenih Matkom Laginjom. Diego Redivo u priopćenju pod naslovom “Quale irredentismo? La questione nazionale nella Venezia Giulia” osvrće se na pojam “iredentizam” (*irredentismo*) koji nastaje u Italiji 1867., a označuje politički fenomen poticanja na osvajanje “terre irredente” (neoslobodene zemlje), odnosno Julijske krajine i Trentina. Autor je istaknuo kako je to jedan od rijetkih talijanskih političkih termina koji je ušao u zajed-

ničku upotrebu označavajući mnoge podjednake slučajeve u Europi. Na kraju zaključuje da je iredentizam predstavljao završni trenutak jednoga povijesno-političkoga ustrojstva dužega od stoljeća, ali i da su na vidjelo izišla sva njegova proturječja. U izlaganju “Odnos hrvatskih zastupnika u Istarskom saboru prema narodnom pokretu u Banskoj Hrvatskoj 1903. godine”, Nevio Šetić prikazao je kako su istarski Hrvati svestrano pružali pomoć narodnom pokretu u Banskoj Hrvatskoj. Istaknuo je kako su hrabрили sudionike toga pokreta, prosvjedovali protiv njihovih progonitelja, prikupljali i slali novac za pomoć obiteljima stradalih te održavali mise zadušnice za poginule demonstrante. William Klinger je radom “Fiume dalla «Dieta del Nessuno» al compromesso provvisorio” prikazao političku situaciju Rijeke polovicom XIX. stoljeća napomenuvši da revolucionarne 1848. “postaje prvi grad s većinskim talijanskim stanovništvom pripojen Hrvatskoj”, da bi nakon dva burna desetljeća Ugarska anektirala Rijeku kao *corpus separatum*.

Stipan Trogrlić je u radu “Katolička crkva u Istri i istarski nacionalno-politički sporovi i sukobi (1861. – 1907.)” na temelju arhivskoga gradiva, onodobnoga tiska i relevantnih radova, kako hrvatske tako i talijanske historiografije, pokušao odgovoriti na pitanja kakvu je ulogu imala Katolička crkva u nacionalnim i političkim sporovima. Na kraju se osvrće i na Mahnićev Hrvatski katolički pokret koji je imao jasnu želju da katolička načela udahne čitavoj hrvatskoj Istri. U radu “Idea di nazione ed idea di società nel dibattito politico nei socialisti e nei democratici mazzianini nell’Istria tra XIX e XX secolo” Roberto Spazzali istražio je ideju nacije i ideju društva kao pojmove političke rasprave socijalista i Mazzinijevih demokrata (*democratici mazzianini*). Autor je istaknuo da su, za razliku od Mazzinijevih demokrata, socijalisti zadržali mogućnost federalizma Austro-Ugarske Monarhije te će ona postati predmet rasprava u godinama prije Prvoga svjetskog rata. Ilija Jakovljević je u izlaganju pod naslovom “Djelatnost biskupa Jurja Dobrile u Istarskom pokrajinskom saboru” istaknuo kako je Dobrila na sjednicama sabora aktivno sudjelovao i pokušavao davati svoj doprinos u razvoju Istre na svim područjima. Također, ističe kako se Dobrila kao katolički biskup, gledajući čovjeka kao *imago Dei* (sliku Božju), zalagao za ravnopravnost svih ljudi bez obzira na nacionalno opredjeljenje nazivajući se “pastirom Talijana, ali i Slavena”. Posljednje izlaganje prvoga dana skupa imao je Salvator Žitko pod naslovom “Politični in nacionalni

antagonizmi v Istarskem deželnom zboru na prelomu XIX. in XX. stoletja in prenos njegovih zasedanj v Koper v letih 1899 – 1910”. U radu je autor istražio političke i nacionalne antagonizme talijanske većine i hrvatsko-slovenske manjine u Istarskom pokrajinskom saboru te njegovo premještanje iz Poreča u Pulu i Koper. Istaknuo je da je za austrijsku vlast Sabor u Kopru od 1908. do 1910. predstavljao jedini mogući kompromis, dok je za talijanski politički blok to bilo samo “privremeno” rješenje. Nakon toga neuspjelog pokušaja, Sabor je raspušten u kolovozu 1910.

Drugi dan skupa započeo je izlaganjem Carla Ghisalbertija “L’Italia unita e gli italiani dell’Adriatico dal 1861 alla stipulazione della Triplice Alleanza”. U radu je autor istražio procese druge polovice XIX. stoljeća (kraj neoapsolutizma u Habsburškoj Monarhiji, ujedinjenje Italije) te njihov odjek među pripadnicima talijanskoga jezika i kulture u zemljama u sastavu habsburškoga imperija. “Le rappresentanze consolari del Regno d’Italia nell’Adriatico orientale con particolare cenno all’Istria (1867 – 1915)” naslov je priopćenja Giovannija Radossija u kojem je prikazao značaj Generalnoga konzulata Kraljevine Italije (*Consolato Generale del Regno d’Italia*) čija se jurisdikcija u počecima protezala na Korušku, Kranjsku, Hrvatsku te posebno istarsko-kvarnersku obalu i Dalmaciju. Antoni Cetnarowicz je izložio rezultate svojih istraživanja pod naslovom “Borba za uvođenje ravnopravnosti hrvatskog i slovenskog jezika u Istarskom saboru”. Istaknuo je kako je uvođenje jezične ravnopravnosti u sve sfere javnih ustanova jedan od glavnih elemenata narodnoga preporoda u Istri. Autor je također naveo da su već u prvom sazivu Sabora malobrojni slavenski predstavnici započeli borbu za jednaka prava hrvatskoga i slovenskoga jezika. U Istarskom pokrajinskom saboru takvo zalaganje, s više ili manje uspjeha, trajalo je sve do okončanja njegova rada.

Alida Perkov izložila je rad na temu “Trgovinska i industrijska komora Istre (1850. – 1926.)”. Autorica je ustanovila da je Trgovinsko-industrijska komora u Rovinju imala veću ulogu u razdoblju od njezinoga osnivanja 1850. do osnivanja Istarskoga sabora 1861. te od 1910., kada je Sabor prestao djelovati. Nakon pripajanja istarskoga poluotoka Italiji, Komora je nastavila s djelovanjem u Rovinju sve do 1927., kada je sjedište premješteno u Pulu. U izlaganju “Le iniziative igienico-sanitarie della Dieta provinciale istriana nel secondo Ottocento” Rino Cigui osvrnuo se na razvoj javnoga zdravstva u Istri u doba djelovanja Sabora. Autor je istaknuo da mnogi zakoni

doneseni u Pokrajinskom saboru nisu uspjeli proizvesti željene učinke te je Istra tijekom druge polovice XIX. stoljeća i dalje ostala jednim od najslabije razvijenih krajeva u pogledu zdravstva. Denis Visintin je u izlaganju “Alle radici del rinnovamento agricolo istriano. Oidio, peronospora e fillossera negli atti della Dieta provinciale” istražio stanje u poljoprivredi u drugoj polovici *Ottocenta*, za koju kaže da je, iako nerazvijena, bila okosnica istarske ekonomije. Autor se naročito posvetio aktima Istarskoga sabora u kojima se spominju bolesti pepelnica, peronospora i filoksera. U radu “Le tipografie rovignese e parentina dei Coana nella temperie politico-culturale dei decenni susseguenti la convocazione della Dieta provinciale istriana” Marino Budicin je istražio izdavačku djelatnost u Istri nakon sazivanja Pokrajinskoga sabora. Kao važan događaj istaknuo je dolazak braće Gaspara i Antonija Coane iz Venecije u Rovinj 1859. s njihovom tiskarom.

U radu “Pomorska vloga severozahodne Istre v 2. polovici XIX. stoletja” Nadja Terčon istražila je pomorsku ulogu obalnih gradova sjeverozapadne Istre (Piran, Izola i Kopar) u odnosu na Trst, najveću luku Habsburške Monarhije. “Rješavanje vodoopskrbnog pitanja u Poreču (1880. – 1910.)” naslov je izlaganja koje je pripremila Elena Uljančić-Vekić. Autorica se osvrnula na zakonske propise koji su samo sporadično potaknuli inicijative o vodoopskrbi pojedinih područja. Naglasila je kako se u tom razdoblju shvatilo da se vodoopskrbni sustav konstantno mora održavati jer izravno utječe na poboljšanje zdravstvenih standarda stanovništva. Raul Marsetič u izlaganju “L'affermazione dei moderni cimiteri ottocenteschi in Istria attraverso le vicende dell'origine e dello sviluppo del cimitero di Monte Ghiro a Pola nel periodo 1846 – 1915” istražio je nastanak modernih groblja u Istri na primjeru razvoja pulskoga gradskoga groblja Monte Ghiro (Montegiuro, Montediro). Autor je naglasio kako je Monte Ghiro prvo moderno groblje u Puli, a kako proučavanje i rekonstrukciju njegove povijesti treba usmjeriti na poznavanje i obnovu kolektivnoga sjećanja te na zaštitu i očuvanje groblja kao kulturnoga dobra. Mihovil Dabo je radom “Dopisi općinskih glavarstava o stanju školstva u prvoj polovici šezdesetih godina XIX. stoljeća” ukazao na važnost izvješća općinskih glavarstava u proučavanju povijesti školstva u Istri, ali i proučavanju kompleksnoga procesa modernizacije istarskoga društva. U radu “Pojava i djelovanje čitaonica u Istri kao jedinih kulturnih, ali i političkih udruga Hrvata od 60-ih godina XIX. stoljeća nadalje” Maja Polić prati pojavu organiziranja hrvatskoga sitnoga gra-

danstva i njihovih društava. Autorica je istaknula da su ta prva okupljanja dala bitne plodove koji su uključeni u cjelinu preporodnih kretanja, ali i na drugim područjima.

Trećega dana skupa prvo je izlaganje održao Giuseppe de Vergottini. U radu “I de Vergottini di Parenzo e l’identità italiana prima e dopo il 1861” u središte interesa stavlja svojega pretka, Giuseppea de Vergottinija, člana poznate porečke obitelji i zastupnika u Istarskom pokrajinskom saboru. Pietro Zovatto je u izlaganju pod naslovom “L’azione di Mons. Lorenzo Schiavi a Capodistria” prikazao političko djelovanje Lorenza Schiavija u Kopru. Autor je naglasio da su posebno zanimljive njegove političke ideje sredinom XIX. stoljeća, kada započinje nacionalno ujedinjenje Italije. Posljednji referat u dijelu skupa posvećenu biografijama bio je rad Gaetana Benčića “Gian Paolo Polesini: il primo capitano della Dieta provinciale istriana”, kojim se željelo opisati Polesinijevo političko djelovanje kao prvoga predsjednika Pokrajinskoga sabora u Poreču.

Ivan Matejčić je u izlaganju “Građevna povijest Istarske sabornice” ispričao povijest zgrade Sabornice od rimskoga doba do današnjega vremena istaknuvši kako su “zahvaljujući restauraciji zgrade nakon bombardiranja i požara 1944. te u najnovije vrijeme povijesni slojevi konzervirani i prikazani koliko je to bilo moguće”. Kristjan Knez je u referatu “La Dieta, la Giunta provinciale dell’Istria e lo studio del passato regionale (1861 – 1884)” istražio pojavu nagloga zanimanja za povijest u drugoj polovici XIX. stoljeća, koja je postala i instrument podrške za žestoku političku retoriku. Radom “Ricostruire il passato per costruire il futuro: la storiografia in Istria, 1861 – 1914” Egidio Ivetic dao je prilog proučavanju istarske historiografije, posebno ukazavši na osnivanje Istarskoga društva za arheologiju i zavičajnu povijest (*Società istriana di archeologia e storia patria*) 1884. godine.

Istarska je sabornica tijekom trodnevnoga znanstvenoga skupa ponovno oživjela. Izlaganja i rasprave na visokoj znanstvenoj razini dali su novi doprinos proučavanju istarske povijesti, ali i još jednom potvrdili dobru suradnju hrvatske, talijanske i slovenske historiografije. Na kraju valja napomenuti kako su organizatori najavili izdavanje zbornika radova izloženih na skupu.

Željko Cetina